

WIESŁAWA WALC

Wsparcie rodziców ucznia jako element pomocy psychologiczno-pedagogicznej realizowanej przez szkołę

Support for the Pupil's Parents as an Element of Psychological and Pedagogical Help Provided by the School

ORCID: 0000-0002-1235-993X, doktor, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Zakład Pedagogiki Opiekuńczej, Polska

Streszczenie

Wspomaganie wychowawczej roli rodziców jest określonym ustawowo zadaniem polskiego systemu edukacji. Konkretnie formy wsparcia dla rodziców uczniów organizowanego przez szkołę wskazują przepisy regulujące udzielanie i organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Pomimo tych gwarancji wsparcie dla rodziców ucznia bywa fragmentaryczne, schematyczne i realizowane w mało zróżnicowanych formach. Ilustracją mogą tu być wyniki przeprowadzonych wśród rodziców badań, których prezentację zawarto w opracowaniu.

Słowa kluczowe: szkoła, rodzice, wsparcie, pomoc psychologiczno-pedagogiczna

Abstract

Supporting the educational role of parents is a statutory task of the Polish education system. Specific forms of support for parents of schoolchildren organized by the school are indicated by the regulations governing the provision and organization of psychological and pedagogical assistance. Despite these guarantees, the support for the pupils' parents can be fragmentary, schematic and implemented in insufficiently varied forms. The results of research carried out among parents, the presentation of which is included in the text, can be the illustration of this.

Keywords: school, parents, support, psychological and pedagogical help

Wstęp

Szkoła jest po rodzinie podstawowym środowiskiem wychowawczym w życiu każdego człowieka. Przez większą część dzieciństwa sprawy z nią związane są dominującym elementem codziennego życia każdej osoby. Głównymi wychowawcami dziecka, osobami za nie odpowiedzialnymi są jego rodzice (znacznie rzadziej – opiekunowie prawni) (Osuch, Bojarska, 2008, s. 62). Naturalną

więc kolejną rzeczą muszą oni na pewnym etapie jego życia wchodzić w określone relacje ze szkołą, z zatrudnionymi w niej osobami. Relacje te mogą mieć różny charakter, różną jakość, występować jednak muszą. Stąd też zagadnienia z nimi związane pojawiają się w literaturze pedagogicznej (np. Janke, Kawula, 1998; Lulek, 2008; Mendel, 2000).

W obustronnej współpracy szkoły i rodziny ucznia szczególnego znaczenia nabierają te działania instytucji oświatowej, które mają na celu wspomaganie rodziców w wypełnianiu ich wychowawczych zadań wobec potomstwa. Do tego typu działalności instytucje oświatowe są w naszym kraju prawnie zobowiązane. Ustawa (1991, art. 1, par. 2) uczyniła ją jednym z zadań systemu oświatowego. Także Ustawa (2018, art. 1, p. 2) stanowi, iż system oświaty w naszym kraju zapewnia wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny. Działania wspierające rodziców uczniów to zadania z obszaru pomocy, stąd przepisy na ten temat zawarte zostały w aktach prawnych regulujących organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej w polskim systemie oświaty.

Rodzice jako adresaci pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole

Zapis dotyczący rodziców jako „świadzeniobiorców” w systemie pomocy psychologiczno-pedagogicznej organizowanej w polskim systemie oświaty pojawił się już w rozporządzeniu z 2001 r. Zgodnie z jego zapisami pomoc psychologiczno-pedagogiczna polegać miała m.in. na wspieraniu rodziców w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, umożliwianiu rozwijania ich umiejętności wychowawczych, być organizowana w formie zajęć psychoedukacyjnych, porad, konsultacji i warsztatów (Rozporządzenie, 2001, par. 2, p. 1, pp. 11,12; par. 5, p. 2, pp. 6, 8; par. 11, 13). Kwestie te bardzo podobnie regulowało Rozporządzenie (2003, par. 2.1, p. 10, 12, 13; par. 5.2, p. 6, 9; par. 11.1 i 14.1). Działania adresowane do rodziców zgodnie ze wspomnianymi rozporządzeniami mieli także realizować zatrudnieni w szkole specjaliści: pedagog, psycholog, a od 2003 r. – logopeda i doradca zawodowy (Rozporządzenie, 2001, par. 14, p. 3, pp. 4, 6; par. 14, p. 4, pp. 3; Rozporządzenie, 2003, par. 15.3, p. 3, 4; par. 15.4, p. 3; par. 15.5, p. 5; par. 15.6, p. 3, 4, 7).

W Rozporządzeniu (2010, par. 2.2) po raz pierwszy pojawia się określenie istoty pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej rodzicom (i nauczycielom – w jednym punkcie): „Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana w przedszkolu, szkole i placówce rodzicom uczniów i nauczycielom polega na wspieraniu rodziców i nauczycieli w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i dydaktycznych oraz rozwijaniu ich umiejętności wychowawczych w celu zwiększenia efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów”. Sformułowanie to sugeruje, że pomoc dla rodziców i nauczycieli ma na celu efektywniejszą pomoc uczniom. Jako formy pomocy dla rodziców wskazano porady, konsultacje, warsztaty i szkolenia (Rozporządzenie, 2010, par. 6.4).

Zadań adresowanych do rodziców nie przypisano szkolnym specjalistom. Analogiczne do powyższego określenie istoty pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla rodziców oraz jej form zawierają rozporządzenia z 2013 r., a także 2017 r. (Rozporządzenie, 2013, par. 3.2, 7.4; Rozporządzenie, 2017, par. 2.3, par. 6.5). W tym przypadku jednak wśród zadań szkolnych specjalistów zauważalne są te, których adresatem są rodzice (Rozporządzenie, 2013, par. 23, p. 7, par. 24, p. 2, 3, par. 26, p. 3; Rozporządzenie, 2017, par. 24.7, par. 25, p. 2, 3, par. 27, p. 4). Zapisów tych nie zmieniły również kolejne przepisy (Rozporządzenie, 2018, 2019).

Jak wynika z powyższych analiz, kwestia wsparcia rodziców ucznia w sposób mniej lub bardziej szczegółowy pojawia się od lat w przepisach regulujących udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej przez szkoły. Warto podkreślić, że chodzi o wspomaganie rodziców w realizacji ich opiekuńczo-wychowawczych zadań wobec własnych dzieci-uczniów. To dziecko jest podmiotem, którego szczególne potrzeby uzasadniają podejmowanie tego typu działań. Takie są założenia. Interesujące jednak jest, jak wspieranie rodziców ucznia realizowane jest w szkolnej rzeczywistości. Pewnych informacji w tym zakresie mogą dostarczyć przeprowadzone badania.

Wsparcie dla rodziców ucznia w praktyce – wyniki przeprowadzonych badań

Badaniami sondażowymi na potrzeby niniejszego artykułu objęto w kwietniu 2019 r. 60 osób (59 kobiet i 1 mężczyznę) – studentów oraz pracowników Uniwersytetu Rzeszowskiego posiadających dzieci aktualnie uczęszczające do szkoły lub takie, które kończyły szkołę nie później niż w 2015 r. (a więc ich rodzice mieli okazję doświadczyć zreformowanej formuły udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej). Wiek dzieci badanych zawiera się w przedziale 6–22 lata, najwięcej z nich ma 11 lat (15 dzieci), 12 lat (10 dzieci) i 8 lat (8 dzieci). Zdecydowana większość z nich uczęszcza bądź uczęszczała do szkoły publicznej (dzieci 51 osób).

W przeprowadzonych badaniach, w których wykorzystano kwestionariusz ankiety własnej konstrukcji, starano się uzyskać odpowiedzi na następujące pytania:

- Jak badani postrzegają działania szkół ich dzieci mające na celu wspomaganie ich w wypełnianiu wychowawczej roli?
- Jakie są oczekiwania badanych w zakresie wsparcia ich przez szkołę?

Uznano, że o poziomie wsparcia rodziców uczniów przez szkołę może świadczyć ich samopoczucie w niej. Badanych poproszono o określenie, jak czują się w szkole własnego dziecka. Okazało się, że tylko 39 osób (65%) w relacji z pracownikami szkoły własnego dziecka czuje się jak partner w rozwiązywaniu różnych problemów, podejmowaniu decyzji. Pozostałe osoby odpowiedziały, że czują się jak petent (13 osób – 21,67%), wykonawca poleceń dyrektora i nauczycieli (8 osób – 13,33%), po 2 osoby (po 3,33%) czują się jak

niepożądany element i niekompetentny „uczniak”. Nie jest to wynik optymistyczny – wsparcie najbardziej prawdopodobne, a z pewnością najbardziej skuteczne jest w relacjach partnerskich, które cechują się otwartością na potrzeby drugiej strony, sprzyjają więc ich ujawnianiu i gotowości do przyjmowania sugestii, rad i ewentualnej pomocy. Tego typu atmosfery w szkole doświadcza jednak stosunkowo niewielu badanych.

Osobami, z którymi rodzice najczęściej mają kontakt w szkole swojego dziecka, a przy tym zobowiązanymi do organizowania i koordynowania udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniom, są wychowawcy klas. Powinni oni być osobami, na których wsparcie każdy rodzic może liczyć. Taka sytuacja znalazła wyraz w przeprowadzonych badaniach. Większość respondentów (44 osoby – 73,33%) deklarowała, że ma poczucie, iż może liczyć na wsparcie i pomoc wychowawcy swojego dziecka. Przeciwnego zdania było 7 osób (11,67%), nie potrafiło ocenić tej kwestii 9 (15%).

Z osobą mogącą udzielić wsparcia rzadziej kojarzył się badany pedagog szkolny – 33 osoby (55%) deklarowały poczucie, że mogą liczyć na jego pomoc i wsparcie, 9 osób (15%) było przeciwnego zdania. Spora grupa badanych – 15 osób (25%) – nie potrafiła określić, czy może liczyć na wsparcie i pomoc tego specjalisty. Prawdopodobnie nie miały one dotąd z nim kontaktu. Można jednak także przypuszczać, że pedagodzy w szkołach, do których uczęszczają dzieci tych badanych, nie podejmują szczególnych starań, by stać się dla rodziców osobami godnymi zaufania, gotowymi do pomocy i kompetentnymi w tym zakresie. W grupie badanych znalazły się 3 osoby, których dzieci uczęszczają do szkół nieposiadających pedagoga.

Poczucie, że można liczyć na wsparcie i pomoc pracownika szkoły, ma duże znaczenie. Prawdziwym sprawdzianem w tym zakresie staje się jednak sytuacja, gdy rodzic zwraca się do niego z konkretnym problemem. W odniesieniu do wychowawcy fakt ten zasygnalizowało 35 osób (58,33%). Respondenci zwracali się do wychowawców ze sprawami dziecka związanymi z jego funkcjonowaniem na terenie szkoły. Najczęstsze były przemoc rówieśnicza oraz trudności dziecka w relacjach koleżeńskich. Badani nie formułowali pod adresem wychowawców próśb o szczególne wsparcie dla siebie jako rodzica, raczej zasygnalizowali sytuacje na terenie szkoły, których rozwiązanie jest obowiązkiem wychowawcy. Udzieloną przez wychowawcę pomoc za skuteczną uznało zaledwie 17 osób (48,57%).

1/5 badanej grupy (12 osób) ma też doświadczenia zwrócenia się z konkretnym problemem do pedagoga szkolnego, 75% (45 osób) nigdy tego nie uczyniło, 3 osoby sygnalizowały brak w szkole pedagoga. Sprawy zgłaszane pedagogowi szkolnemu to – podobnie jak w przypadku wychowawcy – zwykle raczej próśby o rozwiązanie pewnych szkolnych problemów, o interwencję niż o wsparcie dla

samego siebie jako rodzica. Pomoc pedagoga oceniana była ambiwalentnie – przez połowę badanych jako skuteczna, przez połowę jako nieskuteczna.

W celu precyzyjnego i pełnego ukazania form wsparcia dla rodziców w pełnieniu przez nich wychowawczej roli oferowanych przez szkoły, do których uczęszczają ich dzieci, w kwestionariuszu ankiety wprost poruszono tę kwestię (w pytaniu półotwartym). Respondenci jako formy wsparcia ze strony szkoły dla siebie jako rodziców wskazywali pogadanki pedagoga na wywiadówkach (40 osób – 66,67%), porady wychowawcy (27 osób – 45,00%), porady pedagoga szkolnego (17 osób – 28,33%), informacje umieszczane na stronie szkoły (12 osób – 20,00%; choć w tym przypadku chodziło zwykle raczej po prostu o informacje dla rodziców np. na temat ważnych wydarzeń w szkole), konsultacje specjalistów (11 osób – 18,33%; najczęściej psychologa, znacznie rzadziej pedagoga i logopedy), zajęcia warsztatowe dla rodziców (7 osób – 11,67%; najczęściej dotyczące tematyki uzależnień), szkolenia dla rodziców (4 osoby – 6,67%), szkołę dla rodziców (3 osoby – 5,00%). Pojedyncze osoby wymieniały pogadanki wychowawcy, wykład na określony temat przed wywiadówką, diagnozę psychologiczną – warsztaty dla klasy zakończone wskazówkami dla rodziców, zajęcia dodatkowe, np. „Białą szkołę”, wycieczki (dwie ostatnie raczej nie są formami wsparcia dla rodziców). Dwie osoby wyraziły pogląd, że szkoła ich dzieci nie podejmuje żadnych działań wspierających rodziców.

Oceniając poziom wsparcia dla rodziców oferowany przez szkoły ich dzieci, badane osoby najczęściej stwierdzały, że jest on przeciętny (34 osoby – 56,67%), rzadziej – wysoki (12 osób – 20,00%) i niski (7 osób – 11,67%). 3 osoby (5%) poziom ten określiły jako bardzo niski, a po 2 (3,33%) sformułowały skrajne oceny – bardzo wysoki i żaden. Interesujące wydaje się więc spojrzenie na ich oczekiwania odnośnie do działań wspierających ich, a organizowanych przez szkołę.

Warto zauważyć, że oczekiwania badanych pod adresem szkół dotyczyły nie tylko ich wsparcia (tak brzmiało pytanie), ale także kwestii organizacyjno-metodycznych – ogólnie mówiąc – poprawienia jakości pracy szkoły oraz rodzicielskich uprawnień (umożliwienia rodzicom wpływania w większym stopniu na działalność dydaktyczno-wychowawczą szkoły). Generalnie można stwierdzić, że większość respondentów (53 osoby – 83,33%) sformułowała jakies oczekiwania pod adresem szkoły.

Życzenia rodziców związane ze wspieraniem ich w wychowawczej roli dotyczyły najczęściej organizowania zajęć warsztatowych, np. związanych z rozwiązywaniem trudności edukacyjnych i wychowawczych dziecka (6 osób), spotkań z pedagogiem, jego wsparcia (4 osoby), szkoleń, zrozumienia (po 3 osoby), porad psychologiczno-pedagogicznych, konsultacji specjalistów, lepszej komunikacji, nie tylko na temat negatywnych zachowań dziecka (po 2 osoby). Ponad-

to sformułowano jeszcze 21 innych oczekiwań – każde przez jedną osobę. Dotyczyły one różnych form (indywidualnych i zbiorowych) współpracy rodziców z nauczycielami, wychowawcami i szkolnymi specjalistami, polepszenia komunikacji między nimi a rodzicami, większej otwartości kadry pedagogicznej na dialog i propozycje rodziców.

Podsumowując, można odnieść wrażenie, że respondenci oczekiwali od szkoły po prostu pełniejszej realizacji jej zadań zapisanych w przepisach prawnych (organizowania tych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej, do których szkoła jest zobowiązana), a także poprawienia jakości pracy kadry pedagogicznej.

Podsumowanie

Jak zauważono wcześniej, system oświaty w naszym kraju ma za zadanie wspomaganie wychowawczej roli rodziny. Szkoły są więc do tego zobowiązane, określono również w odpowiednich przepisach, w jaki sposób mają to czynić. Warto podkreślić, że chodzi tu o wspieranie rodziny ucznia ze względu na niego – na jego potrzeby i indywidualne cechy. Takie wspomaganie powinno dotyczyć wszystkich rodziców – jako w pewnym sensie oferta umożliwiająca podniesienie jakości własnych rodzicielskich oddziaływań. Oczywiście bardziej specjalistyczne, intensywniejsze oddziaływania powinny być adresowane do rodziców uczniów, którzy ze względu na specyficzne cechy swoich dzieci w szczególnie sposób tego wymagają.

Pomimo prawnych zobowiązań wsparcie dla rodziców organizowane przez szkoły z całą pewnością nie jest optymalne. Potwierdzają to przytoczone wyniki przeprowadzonych badań. Nie można ich oczywiście uogólniać, warto jednak potraktować jako wskazanie obszarów działalności szkoły, które wymagają pewnej uwagi. Badania ukazały, że rodzice niekoniecznie czują się partnerami szkół, do których uczęszczają ich dzieci, stosunkowo często mają odczucie bycia petentem czy podwładnym kadry pedagogicznej. Nie zawsze mają też poczucie, że mogą liczyć na wsparcie i pomoc wychowawcy, a jeszcze w mniejszym stopniu – pedagoga szkolnego. Stosunkowo rzadko pomoc tych pracowników szkoły w sytuacji problemu dziecka zgłaszanego przez rodzica okazuje się skuteczna. Działalność szkoły mająca na celu wspomaganie wychowawczej roli rodziców często sprowadza się do pogadarek i porad, rzadziej – konsultacji specjalistów. Rodzice oczekiwaliby natomiast poszerzenia repertuaru tego typu oddziaływań o formy warsztatowe. Można też odnieść wrażenie, że wsparciem dla badanych osób byłaby po prostu wysokiej jakości praca kadry pedagogicznej szkoły. Trudno się z tym nie zgodzić – przepisy prawne stwarzają możliwości naprawdę wielostronnego wspomagania rodziców w ich wychowawczych oddziaływaniach. Ważne jest jednak, by szkoły zobowiązania w tym zakresie realizowały naprawdę w pełni i w zróżnicowany sposób. Istotne wydaje się również, by nau-

uczyciele swoje zawodowe obowiązki realizowali w sposób profesjonalny. Popełniane przez nich błędy, niezręczne działania to bowiem dla rodziców kolejne wychowawcze wyzwanie. W takiej sytuacji o wsparciu raczej trudno mówić.

Literatura

- Janke, A.W., Kawula, S. (1998). Integracja i syntonja w relacji rodzina – szkoła. W: S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke, *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki* (s. 199–231). Toruń: Wyd. Adam Marszałek.
- Lulek, B. (2008). *Współpraca szkoły, rodziny i środowiska*. Rzeszów: Wyd. UR.
- Mendel, M. (2000). *Partnerstwo rodziny, szkoły i gminy*. Toruń: Wyd. Adam Marszałek.
- Osuch, M., Bojarska, L. (2008). *Prawa człowieka w szkole. Niezbędnik aktywnego rodzica*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 15.01.2001 w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. Dz.U. 2001, nr 13, poz. 110.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 17.11.2010 w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. Dz.U. 2011, nr 228, poz. 1487.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30.04.2013 w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. Dz.U. 2013, poz. 532.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 9.08.2017 w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. Dz.U. 2017, poz. 1591.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 16.08.2018 zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. Dz.U. 2018, poz. 1647.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 13.02.2019 zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. Dz.U. 2019, poz. 323.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 7.01.2003 w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. Dz.U. 2003, nr 11, poz. 114.
- Ustawa z 7.09.1991 o systemie oświaty. Dz.U. 1991, nr 95, poz. 425.
- Ustawa z 14.12.2016 – Prawo oświatowe. Dz.U. 2018, poz. 996.